

GELOVEN IN HARMONIE

Zijne Heiligheid de Dalai Lama

GELOVEN IN HARMONIE

HOE DE WERELDRELIGIES
BIJ ELKAAR KUNNEN KOMEN

Uitgegeven door Xander Uitgevers bv
Hamerstraat 3, 1021 JT Amsterdam

www.xanderuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: *Toward A True Kinship of Faiths:
How the World's Religions can Come Together*
Oorspronkelijke uitgever: Atria Books, Simon & Schuster, Inc.

Vertaling: Chandra Moonen

Omslagontwerp: Studio Marlies Visser

Dalai Lama beeld © BetterWorldHeroes.com

Dalai Lama foto © Don Farber Photography

Zetwerk: Michiel Niesen/ZetProducties

Copyright © 2013 His Holiness The Dalai Lama

Copyright voor de Nederlandse taal

© 2013 Xander Uitgevers bv, Amsterdam

Eerste druk 2013

ISBN 9789401601375 / NUR 728

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te traceren.
Mocht u desondanks menen rechten uit te kunnen oefenen,
dan kunt u contact opnemen met de uitgever.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Voorwoord	7
De comfortzone verlaten	19
Met een groot aantal geloven leven	45
Hindoeïsme: aan de oever van de Ganges	73
Christus en het bodhisattva-ideaal	99
Islam: onderwerping aan God	129
Jodendom: geloof van de ballingen	153
Mededogen: wereldreligies ontmoeten elkaar	173
Een programma voor interreligieus begrip	207
Het probleem van exclusivisme	213
De uitdaging die voor ons ligt	255
Conclusie	279
Over de Dalai Lama	287

VOORWOORD

Vijftig jaar geleden verliet ik als jongeman van vierentwintig jaar met een geweer over de schouder het Norbulingka-paleis in Lhasa, de hoofdstad van Tibet. Ik was vermomd als lijfwacht, droeg een *chuba*, de traditionele dracht voor een Tibetaanse burger, en had mijn bril afgezet. Met een kleine groep vluchtte ik uit de stad en begon aan de reis naar vrijheid en ballingschap in India. De politieke omstandigheden die me tot ballingschap dwongen, zijn nog steeds dusdanig dat het tot nu toe niet mogelijk was om terug te keren.

Sinds die nacht van 17 maart 1959 is onze wereld bijna onherkenbaar veranderd en zeker voor een Tibetaanse monnik die nog nooit buiten Azië was geweest. Een aantal van de gangbare woorden van nu – zoals internet, e-mail, digitale camera, genoom, aids, globalisatie, iPod – waren nog niet eens uitgevonden. De wereld waarin we nu leven is werkelijk globaal. Geen enkel land ontkomt aan de invloed van technische vernieuwing,

VOORWOORD

milieuvervuiling, een wereldomvattende economie en bankwezen, onmiddellijke communicatie en het World Wide Web. Bovendien heeft het tempo van interactie tussen ideeën en mensen – zowel toeristen als vluchtelingen – op een ongekende manier de vele culturen in de wereld dichter bij elkaar gebracht. De gevolgen van wat er in een bepaald deel van de wereld gebeurt, zijn heel snel overal elders voelbaar. Je kunt je nergens aan al die invloeden onttrekken. De uitdaging waarmee wij in dit tijdperk van kernwapens, internationaal terrorisme, financiële malaise en de milieucrisis worden geconfronteerd – en die veel dringender is dan in het verleden – is eenvoudigweg vreedzame co-existentie.

Deze uitdaging van vreedzame co-existentie zal naar mijn overtuiging de taak van de mensheid in de eenentwintigste eeuw zijn. Al in 1930 had een van India's grootste visionairs een helder beeld van de problemen. In *The Religion of Man*, onderwerp van de Hibbert Lectures in Oxford in 1930, schreef Rabindranath Tagore:

De rassen van de mensheid zullen nooit meer kunnen terugkeren naar hun bolwerk van hoog ommuurd exclusivisme. Ze zijn tegenwoordig fysiek en intellectueel aan elkaar blootgesteld. De schilden die hun zo lang volledige veiligheid binnen hun afzonderlijke omheiningen hebben geboden, zijn gebroken en kunnen op geen enkele kunstmatige manier worden

gerepareerd. Dus we moeten dit feit accepteren, ook al hebben we nog niet volledig onze geest aangepast aan deze veranderde omgeving van openbaarheid, hoewel we via die omgeving alle risico's moeten lopen die de verdere uitbreiding van de vrijheid in het leven met zich meebrengt. (*The Religion of Man*, p. 141-142)

Deze gevoelens slaan de spijker op de kop. Maar de druk op ons is nu veel groter dan toen Tagore dit schreef.

Ten overstaan van de stress die wordt veroorzaakt door de confrontatie met andere culturen en ideeën en de onmiddellijke impact op je eigen leven van wereldgebeurtenissen zoals de economische recessie, die voor een deel ergens anders ontstond, is het niet verwonderlijk dat sommige mensen spreken van een 'botsing van culturen'. Persoonlijk vind ik het verontrustend en niet zinvol om zo te spreken, want het benadrukt alleen maar de potentiële disharmonie. Er is een andere mogelijkheid. De hogedrukpan van globalisatie kan de mensheid in een andere richting brengen, naar het diepere niveau waar volkeren, culturen en individuen contact kunnen maken met de gemeenschappelijke, fundamentele menselijke aard. Op die plek is het mogelijk dat wij mensen de wereldomvattende aard van de problemen waarmee we ons geconfronteerd zien en onze gedeelde verantwoordelijkheid om ze samen het hoofd te bieden, herkennen en de eenheid van onze

VOORWOORD

menselijke familie bevestigen. Als we dat niet doen, staat de overleving van onze soort op het spel.

Een gebied waarop vreedzame co-existentie in de geschiedenis van de mensheid een gigantisch probleem was, betrof de relatie tussen de godsdiensten in de wereld. In het verleden waren conflicten als gevolg van religieuze verschillen belangrijk en betreurenswaardig, maar ze bedreigden niet de toekomst van de aarde of de overleving van de mensheid. In de geglobaliseerde wereld van nu, waar extremisten onbeperkt toegang hebben tot technische hulpbronnen en kunnen putten uit de immens emotionele kracht van religie, kan één enkele vonk een kruitvat van werkelijk beangstigende omvang doen ontploffen. De uitdaging waarvoor religieuze gelovigen zich geplaatst zien, is het oprecht op waarde schatten van geloofstradities anders dan die van henzelf. Dat wil zeggen: het ten volle aanvaarden van religieus pluralisme. De scheidslijn tussen exclusivisme – dat meent dat de eigen religie het enige legitieme geloof is – en fundamentalisme is gevaarlijk dun; de scheidslijn tussen fundamentalisme en extremisme zelfs nog dunner. Het is nu tijd dat iedere afzonderlijke aanhanger van een grote wereldreligie zich afvraagt: ‘Hoe sta ik diep in mijn hart tegenover de volgelingen van andere geloven?’ Wij, de gelovigen, kunnen het ons niet meer veroorloven om een soort verdraagzaamheid aan te hangen waarin het ontbreekt aan volledig respect voor andere religies. Sinds de aanslagen van 11 septem-

ber 2001, in de geglobaliseerde wereld van nu, is het hooghouden van exclusief, religieus fanatisme niet langer een privéaangelegenheid, een persoonlijke mening. Het beïnvloedt mogelijk het leven van alle mensen.

De les die ik daaruit trek, is dat begrip en harmonie tussen de wereldreligies een van de voorwaarden is voor werkelijke wereldvrede.

In de loop der jaren ben ik gaan inzien dat ik mij in mijn leven hoofdzakelijk voor drie dingen inzet – je zou ze zelfs ‘missies’ kunnen noemen. Ten eerste wijd ik mij als mens aan het bevorderen van wat ik fundamentele menselijke waarden noem, en daarmee doel ik in het bijzonder op mededogen – wat ik beschouw als de basis voor menselijk geluk. Het koesteren van dit zaad van mededogen in ons en het handelen vanuit dit aangeboren vermogen, vormen de sleutel tot vervulling van ons fundamentele streven naar geluk. Er bestaat een nauw verband tussen liefde en mededogen enerzijds en oprecht geluk anderzijds. Mededogen is voor ons allemaal onontbeerlijk, ongeacht of we rijk of arm, geschoold of ongeschoold, religieus of niet-religieus zijn, of we uit dit land of uit dat land komen. Het is ons aangeboren, het geboorterecht van iedereen die als mens ter wereld kwam. Vanaf de allereerste dag in dit leven zijn we totaal afhankelijk van de liefde van onze moeder of een andere verzorger. Als wij als soort het ernstig menen met het creëren van een zorgzamere en gelukkiger we-

VOORWOORD

reld, dienen we deze kostbare kwaliteit te koesteren en beoefenen.

Ten tweede zet ik me als religieuze in voor het bevorderen van interreligieus begrip en interreligieuze harmonie. Dit boek, dat ik met heel veel plezier heb geschreven, is hoofdzakelijk bedoeld als bijdrage hieraan. En op de derde plaats wijd ik mij als Tibetaan en Dalai Lama aan het realiseren van een gelukkige en bevredigende oplossing voor de trieste crisis waarin Tibet en haar volk verkeren. Hoewel de derde toewijding een nalatenschap is die mij is toegevallen in mijn rol als Dalai Lama, zijn de eerste twee op vrijwillige basis. Ik heb ze bereidwillig en blijmoedig op me genomen en ze zullen me tot mijn laatste adem vergezellen.

Ondanks het feit dat wereldwijd de materiële omstandigheden enorm zijn verbeterd, doet zich nog steeds lijden voor. Kwellingen als hebzucht, woede, haat en afgunst, die duizenden jaren geleden al heel veel ellende veroorzaakten, doen dat tot op de dag van vandaag. Tenzij er heel snel een radicale verandering in de menselijke natuur plaatsvindt, zullen deze kwellingen ons nog vele eeuwen blijven teisteren. De leer van alle grote wereldreligies was en blijft op hun eigen unieke manier een spirituele hulpbron om de gevolgen van deze kwellingen tegen te gaan. Daarom is religie nog steeds relevant en zal zij in de nabije toekomst een belangrijke rol blijven spelen. Religies hebben in hoge mate mededogen op gang gebracht en geïnspireerd tot grote daden

van onbaatzuchtigheid, die weerklank hebben gevonden in het leven van miljoenen mensen. Dus, omwille van vrede in de wereld en om het weldadige potentieel van religie in de wereld te voeden, dienen de geloofs-tradities een manier te vinden om vanuit wederzijdse acceptatie en oprecht respect met elkaar om te gaan.

Dit boek probeert het toneel af te bakenen waarop het mogelijk is om de dialoog tot stand te brengen die zou kunnen leiden tot oprecht interreligieus begrip. Als ik kijk naar de wereld van vandaag de dag, is er sprake van gevaarlijke polariserende krachten. Binnen religies is er een zorgelijke trend om andere geloven te denigreren; er doet zich ook een toenemende mate van polarisatie voor tussen mensen die een religie aanhangen en zij die dat niet doen. Een dergelijke houding zal alleen wederzijdse argwaan en wantrouwen versterken. Maar ik geloof dat zij die pleiten voor exclusivisme het fundamenteel mis hebben als het gaat om de wezenlijke basis waarop spiritualiteit is gegrondvest. Het is de taak van alle mensen die streven naar spirituele perfectie – niet alleen de leiders van wereldreligies, maar ook alle afzonderlijke gelovigen – om de fundamentele waarde van mededogen, die ten grondslag ligt aan de menselijke natuur en de kern vormt van de ethische leringen van alle wereldgodsdiensten, te erkennen. Op die manier kunnen we echt op een diep niveau de waarde van andere geloven gaan onderkennen en op basis daarvan oprecht respect genereren.

VOORWOORD

Toen ik in 1959 als vluchteling naar India kwam, wist ik heel weinig over andere religies dan de mijne. In de afgelopen vijftig jaar heb ik een groot deel van mijn tijd en aandacht gebruikt om me te verdiepen in de grote wereldreligies anders dan mijn eigen boeddhisme. Ik heb dat als heel erg inspirerend ervaren, want het was voor mij een bevestiging van de uitzonderlijke rijkdom van de menselijke geest als het gaat om het vormen van een beeld van het ideaal van perfectie en het onderzoeken van fundamentele levensvragen. Op metafysisch niveau stellen alle grote godsdiensten al eeuwenlang dezelfde vragen: 'Wie ben ik? Waar kom ik vandaan? Waar ga ik heen na de dood?' Op het niveau van een goed leven leiden, nemen alle geloofstradities hun toevlucht tot mededogen als leidend principe. Ze gebruiken verschillende woorden, roepen verschillende beelden op, baseren zich op verschillende concepten. Maar wat zij met elkaar gemeen hebben, is veel meer dan wat hen van elkaar scheidt, en hun verschillen vormen het potentieel voor een enorm verrijkende dialoog, die voortkomt uit een wonderbaarlijke diversiteit aan ervaringen en inzichten. Dit boek poogt te onderzoeken in welke mate ze bij elkaar komen en reikt daarbij een model aan, waarin de verschillen tussen de religies oprecht kunnen worden gewaardeerd zonder een bron van conflict te vormen. Oprechte interreligieuze harmonie, gebaseerd op begrip, vraagt *niet* van je te accepteren dat alle religies fundamenteel gelijk zijn of naar dezelfde plek

leiden. Maar ik blijf erbij dat juist hun afzonderlijke metafysische leringen in elk geval een werkelijk inspirerende basis vormen voor een prachtig ethisch systeem, dat is gebaseerd op mededogen. Ik twijfel er niet aan dat een oprechte gelovige een pluralist kan zijn met betrekking tot andere religies dan die van hemzelf, zonder zijn integriteit te verliezen, zonder de toewijding aan de essentie van de leringen van zijn eigen geloof in gevaar te brengen.

Mijn betrokkenheid bij de wereldreligies heeft me ervan overtuigd dat, welke verschillen in de leer er ook mogen zijn, er op het niveau van feitelijk een religieus leven leiden of een spiritueel verlangen vervullen, sprake is van een opvallende mate van overeenkomst in inzicht. In het bijzonder benadrukken alle grote religies mededogen als een fundamentele, spirituele waarde. Ongeacht of het gaat om Schriftuurlijke richtlijnen voor het leiden van een goed leven, het ideaal van het leven dat wordt bewonderd en voorgestaan, of de voorbeeldige levens van veel van de opmerkelijke individuen van de verschillende geloven uit het verleden en het heden (van wie ik sommigen heb mogen ontmoeten), twijfel ik er niet aan dat mededogen de kern van al deze religies vormt. Als dat zo is, schuilt er een gigantisch potentieel in het samenkomen van wereldreligies ten behoeve van menselijke goedheid. Maar de taak is verschrikkelijk moeilijk. De religieuze geschiedenis lijkt vergeven van disharmonie, wederzijdse argwaan en ideologische

VOORWOORD

conflicten, die hun oorsprong vinden in fanatisme, exclusivisme en de mening dat de eigen godsdienst de enige legitieme is. Ik geloof dat de onderliggende redenen voor deze geschiedenis van verdeeldheid op geen enkele manier te rechtvaardigen zijn. De uitdaging die voor ons ligt – en die ik als zeer urgent beschouw – is deze geschiedenis te overstijgen en over te gaan tot harmonieus begrip dat zijn basis vindt in mededogen.

Hoewel dit boek gaat over de grote wereldgodsdiensten, is het een verslag van de ervaringen en het persoonlijk engagement van één persoon. Ik heb niet de illusie dat wat hier aangeboden wordt, recht doet aan de totaliteit van welke van deze religies ook, noch erin slaagt de wezenlijke leringen te vangen zoals die binnen de traditie zelf worden begrepen. Maar ik hoop oprecht dat het verhaal dat hier wordt verteld – van de reis van een boeddhistische monnik door de wereldreligies – anderen aanmoedigt, misschien zelfs inspireert, zich verder te verdiepen in tradities anders dan die van henzelf. Ik wil graag de ontelbare mensen uit alle religies bedanken die me hun tijd hebben gegeven en me hebben geholpen om tot een dieper begrip te komen van de grote leringen in de wereld. Persoonlijke gesprekken met religieuze meesters uit India, zoals de jainleeraar Acharya Tulsi, en intensieve uitwisselingen met christelijke beoefenaars zoals de trappist Thomas Merton, hebben mij het gigantische voorrecht en de zeldzame kans geboden

om diep door te dringen in de prachtige wereld van andere geloofstradities. (Om de lezer niet te overladen met al te veel namen, zal ik niet alle namen opnoemen van de vele religieuze leiders en beoefenaars die ik in de loop van zo veel jaren heb mogen ontmoeten. Maar allen ben ik diepe, persoonlijke dankbaarheid verschuldigd voor hun tijd, inzicht en mededogen.) Ik heb grenzeloos respect voor mijn eigen boeddhistische geloof, maar om dat te zien in de context van de broeder- en zusterreligies heeft me zicht geboden op de grootsheid en de reikwijdte van wat voor mij echt de mooiste idealen van de menselijke geest zijn. Ik ben ook dank verschuldigd aan mijn twee redacteurs – dr. Thupten Jinpa, die nu al 25 jaar lang mijn belangrijkste vertaler is, en zijn collega dr. Jas’ Elsner –, die me hebben geholpen mijn gedachten zo overtuigend mogelijk in het Engels te verwoorden, en in het bijzonder voor hun hulp bij het selecteren en controleren van citaten uit de geschriften over de hele wereld. Tijdens het schrijven van dit boek hebben zowel de redacteurs als leden van mijn persoonlijke staf mij geholpen de implicaties en consequenties van enkele van de meer uitdagende aspecten van mijn ideeën te overwegen. Ik wil ook de mensen bedanken die het manuscript hebben gelezen en van commentaar hebben voorzien.

Mogen de inspanningen van dit boek bijdragen aan oprecht begrip tussen de grote wereldreligies en mogen ze in ons een diepe eerbied opwekken voor elkaar.

